

Sancti, pertinet ad formale motivum fidei. Hunc sensum exprimit s. Thomas in explicatione discriminis inter fidelem ac infidelem, quam superius ex Angelico descripsimus. « Fidelis credit homini non in quantum homo, sed in quantum Deus in eo loquitur, quod ex certis experimentis colligere potest, infidelis autem non credit Deo in homine loquenti » S. Th. in 3. dist. 23. q. 2. a. 2. sol. 2. ad 3.

CAPUT VI.

DE HABITUDINE INTER FIDEM AC SCIENTIAM.

Generatim omnes haereses quae umquam adversus fidem catholicam excogitatae sunt, originem et incrementa sumperunt ex perversione subordinationis et genuinae relationis, quam Deus auctor naturae ac gratiae esse voluit inter manifestationem naturalem et revelationem supernaturalem, inter rationem et auctoritatem, inter scientiam et fidem. At nostris temporibus non modo haeretici, sed quidam etiam eruditi inter catholicos statuere ac vindicare conati sunt falsum principium plenae libertatis in scientiis tractandis, a quo maxime dependere aiebant tum validam fidei defensionem adversus incredulos, tum praesertim humanarum disciplinarum omnium ac nominatim philosophiae perfectionem (1). Postulabant nimirum, ut plena libertas et *autonomia* inquisitionis et sententiarum in scientiis independens a quavis auctoritate, nominatimque independens a doctrina fidei admitteretur, atque ab Ecclesia ipsa agnosceretur. Haec vero *autonomia* non solum in eo est, quod scientiae humanae suis propriis nitantur principiis rationalibus vel empiricis, diversis a principiis fidei; et quod philosophia non possit progredi nisi ex principiis ratione perspectis « nihilque in se admittere, quod non fuerit ab ipsa suis conditionibus acquisitum aut fuerit ipsi alienum, » quae sane esset « iusta philosophiae libertas » (2); sed id

(1) Günther Lydia 1849. p. 35. 38. 331. sq. 357; Lydia 1851. p. 310; Propaedeut. I. p. 122; Euryst. et Heracles p. 251. etc.

(2) Litter. Apostolic. Pii IX. ad Archiep. Monach. 11. Dec. 1862.

obtinere volebant, ut doctrina fidei neque instar normae haberetur, qua errores cavendi praemonstrarentur, quemadmodum summus Pontifex Pius IX. (litt. 21. Dec. 1863.) edixit, « catholicis naturalium disciplinarum cultoribus divinam revelationem velut retriem stellam prae oculis habendam esse, qua prae lucente sibi a syrtibus et erroribus caveant. » Unde etiam negabant, in veritatibus quae tum fide constant tum ratione demonstrari possunt, revelationem respiciendam esse ita, ut in antecessum debeat esse ratum ac fixum, non posse in scientifica investigatione statui principia vel deduci ac teneri conclusiones, nisi quae cum fide praehabita ac prae lucente consentiant, vel illi saltem non adversentur; hanc enim aiebant non seriam sed ludicram fore scientiae tractationem (1). Ex eorum quippe principiis *libertas* est scientiae ita essentialis, ut sine ea consistere non posset, et scientia esse desineret; libertas inquam essentialis est, quae constituitur « in iure sequendi sine ullo impedimento solummodo leges scientiae, ut non aliunde quovis modo limitetur vel circumscribatur » (2). Atque hinc propositio XIV. in Syllabo damnata consequitur: « Philosophia tractanda est, nulla supernaturalis revelationis habita ratione. » Porro facta distinctione inter *philosophum* et *philosophiam* concedebant, pro philosopho posse fortasse oriri ius et officium sese submitendi auctoritati, quam *veram ipse probaverit*; at scientiam nec debere nec posse subiici fidei et auctoritati, quoniam ita in ipsa sua essentia et ratione formali destrueretur. Non est auctoritatis scientiam etiam errantem corrigere; sed scientia ipsa ex propriis suis principiis errores optime emendare valet (3).

Cum vero iidem philosophi simul negarent, latius patere veritates revelatas quam vim luminis rationis ad veritatum intelligentiam ac demonstrationem, ex positis eorum prin-

(1) Frohschammer Introd. in philos. p. 307. 314; de Libertate scientiae p. 82. 111. Hic auctor infelix deinceps ad plenam fidei catholicae negationem delapsus est.

(2) Frohschammer de Libert. scient. p. 330.

(3) Cf. Litt. Apostol. 11. Dec. 1862; Syllab. Proposit. X. XI.

cipiis evidenter consequbatur, in tota amplitudine veritatum etiam revelatarum *inquisitionem philosophicam* eo modo, quo dictum est, debere esse autonomam et independentem a praeuolente lumine revelationis ita, ut *per se et directe* non revelatio sed solae propriae leges rationis humanae constituent normam investigationis ac scientiae, quamvis revelatio *indirecte* vim suam exserat in ipsam scientiam, quatenus iuvat ac promovet *historicam culturam* generis humani (1). Hoc sensu Propositiones VIII. IX. damnatae sunt in Syllabo. « Quam ratio humana ipsi religioni aequiparetur, ideo *theologicae disciplinae perinde ac philosophicae tractandae sunt.* » « Omnia indiscriminatim dogmata religionis christianae sunt obiectum naturalis scientiae seu philosophiae; et *humana ratio historice tantum excolta potest ex suis naturalibus viribus et principiis ad veram de omnibus etiam reconditiis dogmatibus scientiam pervenire*, modo haec dogmata ipsi rationi proposita fuerint. »

In oppositione igitur ad hos errores dupliciter considerabimus rationis humanae ac scientiae subordinationem ad fidem et auctoritatem custodis fidei, ut ea se habet 1°. in scientiis mere naturalibus; 2°. in scientia veritatum fidei seu in sacra theologia.

I. De modo quo fides et auctoritas infallibiliter proponens doctrinam fidei sit, et quo non sit norma respicienda in rationalibus et naturalibus scientiis.

1. Subordinatio intestina sicut in diversis scientiis inter se mutuo, ita inter scientias ac fidem intelligi nulla potest, nisi quatenus aliquo modo commune habent obie-

(1) Günther Iani Capita II. p. 272. sq. 412; Euryst. et Heracl. p. 527; Propaedeut. I. p. 122. 347. 393. sq.; Lydia 1849. p. 331. sq.; Lydia 1851. p. 310; Thomas a Serupalis p. 196. 215; Aurorae austr. et boreal. p. 134; Pabst Iani Capita I. p. 6; Frohschammer Introd. in Philosoph. p. 277. sqq.

ctum *formale* vel *obiectum materiale* (1). Quae enim cognitiones sive scientiae tum ratione formali, sub qua sum obiectum considerant, tum ipso obiecto cognoscendo nihil habent commune, illae omnino disparatae essent et absque ulla connexionem; neque ergo una alteri subordinata esse posset (2). In scientiis vero quae *obiectum formale* habent commune ita, ut quae in una intelliguntur aut demonstrantur, altera assumat tamquam principia, quibus innitatur, ea est subiectio, ut inferior non suis propriis sed superioris principii regatur; unde huiusmodi scientiae *subalternae* a veteribus dicebantur (3).

Hinc factum est, ut recentiores illi qui *obiectum formale* fidei ac scientiae non rite distinxerunt, alii totam cognitionem rationalem ac scientiam supersensibilium revocaverint ad fidem, de quibus diximus cap. III. §. I.; alii vero, contra quos hoc capite disputamus, fidem ipsam converterint in meram scientiam rationalem. Quoniam utrique unicum *rationem formalem* totius nostrae intellectualis cognitionis admittunt, priores illi auctoritatem ac traditionem, hi posteriores veritatem lumini rationis evidentem et intrinsecus perspectam; hinc prioribus omnis rationalis scientia est *subalterna* ad fidem, cui tota innititur; posterioribus fides religiosa, quam dicunt, est *subalterna* ad scientiam, seu potius est pars aliqua philosophiae.

(1) Loquimur de subordinatione *intestina*, quae sit in ratione cognitionis seu scientiae; nam respectu *finis* praesertim *finis ultimi* subordinatio potest aliunde derivari. De hac subordinatione inferius aliquid dicemus.

(2) Patet hoc modo disparatas esse non posse *scientias* proprie dictas, quae omnes habent communia saltem principia metaphysices, cui propterea merito nomen factum est *philosophiae primae*.

(3) Ita multi veteres theologiam seu scientiam fidei in viatoribus dixerunt *scientiam subalternam* ad scientiam Dei et beatorum in patria iuxta doctrinam s. Thomae. « Quaedam sunt scientiae quae procedunt ex principiiis notis luminis superioris scientiae, sicut prospectiva procedit ex principiiis notificatis per geometriam, et musica ex principiiis per arithmetiicam notis. Et hoc modo sacra doctrina est scientia, quia procedit ex principiiis notis lumine superioris scientiae, quae scilicet est scientia Dei et beatorum = S. Th. I. q. 1. a. 2. cf. a. 6. ad 1.

Doctrina catholica nec *talem* subiectionem scientiae ad fidem, eoque minus subiectionem quam isti induxerunt, fidei sub scientiam admittit. Talis enim subordinatio solummodo locum habet, quatenus (ut diximus) utrimque idem est *obiectum formale*. At secundum doctrinam catholicam obiectum formale utrimque est diversum. Nec scientia potest esse rationalis aut naturalis philosophia sub ea formali ratione, qua veritas creditur propter auctoritatem Dei revelantis; nec fides proprie dicta multoque minus fides divina potest esse sub ea formali ratione, qua veritas intelligitur ex sua, intrinsecus perspecta ratione (supra cap. II.). Nisi igitur in *obiecto materiali* sit nexus aliquis inter fidem ac scientiam, solo spectato *obiecto formali* scientia naturalis non potest dici intrinsecus subordinata fidei divinae.

Iam vero *materiale obiectum* non quidem adaequate in omnibus, attamen in multis commune habent fides et scientia. Veritates enim a Deo revelatae in triplici diversa habitudine ad humanam rationem referuntur: sunt revelata mysteria, quae nec quoad existentiam (an sint), nec quoad essentiam (quid sint) nisi analogice, etiam revelatione supposita, ex principiis rationis intelligi possunt; sunt revelata dogmata, quorum existentia quidem ex sola revelatione innotescit, essentia tamen (postquam revelata sunt) notionibus propriis intelligitur; sunt denique veritates, quae tum naturali lumine rationis intelligibiles tum supernaturali revelatione credendae proponuntur, atque ideo constituunt *obiectum materiale* commune rationis ac fidei, licet sub alia *formali ratione* quatenus intrinsecus intelligibiles ad lumen naturale mentis, et sub alia *formali ratione* quatenus revelatae ad lumen supernaturale fidei referantur. Sicut autem in mysteriis auctoritas Dei revelantis et ipsa natura fidei divinae exigit, ut veritates credantur certissimae, licet ratione non intelligantur, imo etiamsi rationi occurrant apparentes contradictiones; ita omnino idem valet etiam in veritatibus revelatis, quae per se sunt intelligibiles rationi, si per accidens non intelligantur vel occurrant contradictiones, quae non nisi apparentes esse possunt. Nempe quaecumque sit materia dogmatis, motivum formale fidei sem-

per idem est, auctoritas Dei revelantis; quapropter qui fide divina credit, eo ipso omnia quae dogmati sufficienter proposito contradicere videntur, credit falsa esse vel simpliciter vel saltem sub ea ratione, qua dogmati opponuntur, de quocumque dogmate sive ad mysteria sive ad veritates per se rationi non impervias pertinente agatur. Discrimen solum est, quod in prioribus ignorantia est ex ipsa natura intellectus humani, atque ideo *negatio* quidem perfectionis superioris non autem *privatio* perfectionis naturalis; in posterioribus ignorantia est *privatio*, et est vincibilis sin minus *proxime*, potentia *moralis* et pro *singulis hominibus*, saltem *remote*, potentia *physica*, pro *ratione humana* per se spectata (cf. cap. III. §. III. IV.).

Ex his iam deducitur, quomodo revelatio revelationemque in genuino sensu proponens ac declarans auctoritas Ecclesiae et fides divina non sit, et quo sensu sit norma ac « stella directrix » respicienda in scientiis mere naturalibus.

2. Ecclesia pro suo munere infallibiliter custodiendi integrum depositum fidei, de iis quae in scientiis humanis traduntur, non iudicat nisi ex principiis revelatis, quatenus illa cum doctrina fidei ac christiana morum disciplina congruunt aut eidem adversantur. Vicissim scientia mere rationalis ac philosophica non potest progredi ex principiis, quatenus fide creduntur, sed unice ex principiis rationalibus, quatenus lumine rationis intelliguntur; nec potest quidquam admittere velut obiectum sibi proprium, « quod non fuerit ab ipsa suis rationibus acquisitum. » Adeoque revelatio et revelationem proponens Ecclesia theologiae quidem non autem philosophiae suppeditat principia, ut his *fide creditis* imitatur; hoc enim ipsum essentiale est discrimen inter philosophiam ac theologiam fidei. Cf. S. Th. I. q. I. a. 1. ad 2. Quoniam nempe *obiectum formale* fidei ac scientiae mere rationalis diversum est, illic revelatio supernaturalis per verbum Dei, hic manifestatio naturalis per veritatem intrinsecus perspectam; propterea sensu declarato revelatio et fides non potest esse principium ac *norma positiva* ad scientiam rationalem ac philosophicam.

« Naturales illae disciplinae suis propriis ratione cognitis principiis nituntur » S. P. Pius IX. (litt. 21. Dec. 1863.); « nec sane ipsa (Ecclesia) vetat, ne huiusmodi disciplinae in suo quaeque ambitu propriis utantur principiis et propria methodo » (Conc. Vatican. Const. de Fide cap. 4.)

3. At si spectentur veritates, quae revelatae sunt et constituunt *materiale obiectum* fidei, et cum his comparentur sententiae ac opiniones, quae in disciplinis humanis ex fontibus ac praesidiis naturalibus statuuntur; evidens est posse fieri, et luctuosa experientia ostendit saepe fieri, ut vel tamquam principia assumantur vel tamquam conclusiones deducantur, quae doctrinis fidei eo sensu, quo ab Ecclesia catholica intelliguntur ac proponuntur, directe vel indirecte repugnent. Ratio humana in iis quidem, in quibus veritatis *evidentia* vel *vera certitudo* ei illucescit, numquam fallitur, nec in actu evidentiae et vere certitudinis potest falli (cap. I. §. II.), atque adeo in his numquam potest esse realis oppositio contra veritatem revelatam; Deus enim, auctor luminis rationis creati et ordinati ad verum cognoscendum et infinite verax revelator veritatum per verbum suum, non potest sibi ipsi contradicere, nec verum vero potest repugnare (1). At plurima sunt cognoscibilia, quae pro lumine humanae rationis limitato ac infirmo evidentia et vere certa vel actu non sunt vel etiam fieri non possunt, et de quibus homo nihilominus saepe praesumit iudicare, ac si eorum manifestatio esset plena et adaequata. Saepe enim quod certo verum cognoscitur sub una ratione, indicatur verum sub rationibus aliis, sub quibus nec certo cognoscitur nec verum est; vel quod est verum hypotheticae, indicatur verum absolute; vel ex rationibus apparentibus assumitur falsum pro vero, quia comparatio cum rationibus oppositis vel non instituitur vel

(1) « Ea quae naturaliter rationi sunt insita, verissima esse constat, in tantum ut nec ea esse falsa sit possibile cogitare, nec id quod fide tenetur, cum tam evidenter divinitus confirmatum sit, fas est credere esse falsum. Quia igitur solum falsum vero contrarium est... impossibile est illis principiis quae ratio naturaliter cognoscit, praedictam veritatem fidei contrariam esse » S. Th. cont. gent. I. c. 7.

aliquando etiam institui non potest. Hinc fit, ut in omnibus fere scientiis sicut generatim quandoque falsum pro vero assumi (1), ita etiam sententiae vero revelato oppositae statui possint.

Res est per se clara, si de scientiis contemplativis agitur quae Deum et spiritum, operationes Dei creaturarumque relationes ad Deum ac inter se, doctrinam proinde religiosam et moralem pro obiecto habent; haec enim omnia, etiam quatenus lumine rationis investigari possunt, simul continentur in revelatione supernaturali (cap. III. §. III.). Verum cum facta plurima quae latiori nominis significatione possumus dicere *historica*, verbo Dei vel *per se* vel *per accidens* revelata contineantur (cf. Tract. de Scriptura th. XIX.), imo cum revelatio ipsa tota factum sit historicum et magnam partem factis historicis componatur; inde scientiae etiam *historicae*, et quae his accenseri possunt (archaeologia, ethnographia, geologia) (2), non infrequenter obiecto concurrunt cum doctrina revelata. Universim nemo negare potest, quod Güntherus fatetur (Symposion Peregrini p. 365.), « nullam scientiam esse absolute ab aliis

(1) Exeipi solum possunt scientiae, quae totae ideis simplicissimis et propterea iudiciis evidentibus constant, ut est mathematicae; quamdiu nempe illae intra suum proprium obiectum sese continent.

(2) Inter multa exempla quae adferri possent, memoro illud notissimum. Homines eruditi sed increduli ad finem elapsi et initio huius saeculi gloriabantur, narrationem biblicam de diluvio se falsam demonstrasse ex zodiaca Aegyptiis (Tentyrensi et Latopolitano, Denderah et Esne). Ex positione enim signorum astronomicorum in illis monumentis constare aiebant, templa illa fuisse aedificata saltem ter mille annis ante Christum. At mox cum temerariis affirmationibus diligentius examen successisset, ex aedificiorum structura, ex sculpturis et picturis, ex inscriptionibus graecis et hieroglyphicis manifestum erat, templum Latopolitanum sub Antonino Pio saec. II. post Christum, zodiacum Tentyrensem pariter sub aliquo ex Imperatoribus Romanis (ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ) constructum fuisse. Vide Letronne Recherches pour servir à l'histoire de l'Égypte (p. XXVIII. 449); Champollion Système hiéroglyphique (p. 64). Sors similissima, ubi scientia ex statu infantiae paulum profecerit, sine dubio manet plurimas hypotheses « praehistoricas, » quas nonnulli ex Ievibus coniecturis iactant, doctiores autem et prudentiores iam nunc aut rident aut incertas esse fatentur.

omnibus separatam, et propter hunc nexum organicum in unaquaque disciplina posse occurrere oppositionem contra obiectum theologiae.»

Huiusmodi igitur sententiae non solum *philosophice* falsae, sed etiam errores sunt *theologici*, atque ex principiis revelatis quibus opponuntur, iudicari possunt, et vero a custodibus depositi pro suo munere divinitus iniuncto iudicari ac proscribi debent. Quo quidem in munere custodiae et in definitionibus ad illud pertinentibus magisterium Ecclesiae infallibile esse a nemine catholico negari potest, ut in toto Tractatu de Traditione satis demonstratum est, sive magisterium illud spectetur in corpore docentis Ecclesiae sive in solo capite ac centro unitatis fidei, Pontifice Romano.

4. Scopus quidem altior praefixus est revelationi et Ecclesiae custodi atque interpreti revelationis, quam humanarum disciplinarum doctrina; veruntamen Apostoli eorumque in munere infallibiliter docendi successores usque ad consummationem saeculi sicut acceperunt a apostolatum ad obediendum fidei in cunctis gentibus » (Rom. I. 5.), ita in ipsa hac fidei praedicatione habent « arma militiae non carnalia... consilia destruentes et omnem altitudinem extolentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi » (1) 2. Cor. X. 4. 5. Eodem apostolatus munere confirmant fideles, ne « decipiantur in sublimitate sermonum, per philosophiam et inanem fallaciam secundum traditionem hominum » Col. II. 4. 8., et proseribant « falsi nominis scientiam, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt » 1. Tim. VI. 20. 21.

Sane sententiae repugnantes veritatibus a Deo revelatis non ideo desinunt esse errores contra fidem, sed imo eo maius periculum creant, quod forma scientifica producantur. Hinc principium ipsum iam a Concilio oecumenico Lateranensi V. damnatum est tanquam haeticum. Neo-

(1) Λογαρισμοὶ καθαίροντες καὶ πᾶν ὄψωμα ἰσχυρομένον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ, καὶ ἀρχαλοποιῦντες πᾶν νοῦμα ἕως τὴν ὑπακοήν τοῦ Χριστοῦ. Singula verba λογισμοί (ratiocinia), ὄψωμα κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ, νοῦμα indicant falsi nominis scientiam; haec per doctrinam revelatam vincenda est, et intellectus subiciendus fidei ab Apostolis annuntiatæ.

peripatetici saeculo XV. et XVI. philosophiam autonomam dividebant a theologia ita, ut leges secundum quas de vero iudicandum sit in philosophia, possint esse oppositae legibus, secundum quas verum credendum sit in theologia. Quae igitur secundum leges philosophicas deducuntur, ea dicebant habenda esse *philosophice vera*, licet secundum leges alterius plane ordinis, quibus theologia regatur, non vera sed *theologicè falsa* sint habenda. Sic aiebant, *secundum philosophiam* esse unam numero animam rationalem (intellectum agentem), animas vero humanas distinctas in singulis hominibus esse mortales; atque huiusmodi conclusiones postulabant, ut impune tradere liceret velut consequentes ex principiis philosophicis. Si demas absurdam compositionem veri et falsi, quae non nisi per simulationem unquam induci potnit, ut recentius a Petro Bayle (Dictionn. T. IV. Eclaircissement II. et III.) factum est, in ceteris omnino idem statuitur, cum nostris temporibus assertum est: « philosophiam tractandam esse nulla supernaturalis revelationis habita ratione. » Hoc itaque principium in Concilio Lateranensi (Constit. *Apostolici regiminis*) praedamnatum censeri debet. « Cum verum vero minime contradicat, omnem assertionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falsam esse definimus; et ut aliter dogmatizare non liceat, districtius inhihemus; omnesque huiusmodi erroris assertionibus inhaerentes velut damnatissimas haereses seminantes... vitandos et puniendos fore decernimus » (Hard. IX. p. 1719.).

Distinctissime errores de relatione inter fidem ac rationem damnati sunt in *Syllabo* iussu summi Pontificis edito, ac demum ab oecumenico Concilio Vaticano (Constit. de Fide cap. 4.).

5. Iam etiam constat, quid de essentiali illa libertate sentiendum sit, sine qua scientiam consistere non posse dicunt. Ex dictis subordinatio rationis et scientiae ad auctoritatem et fidem non in eo est posita, ut philosophia ac scientia profana suas leges, sua principia, suas conclusiones suscipiat a fide et per fidem. Hoc qui generatim de cognitione humana affirmant, ii sane tum ipsius fidei funda-

menta labefactant, tum universim certitudine sublata in scepticismum deferuntur (cap. III. §. I.). Multo etiam minus subordinatio est huiusmodi, ut quod rationis lumine evidenter aut proprie dicta certitudine cognoscitur verum, haberi unquam debeat falsum, quia contrarium fides doceat. Qui ita loquuntur, statuunt seu potius simulate obtendunt hypothesein absurdam Neoperipateticorum in Concilio Lateranensi damnatam, qua dicitur verum in philosophia posse esse falsum in theologia. « Etsi enim fides sit supra rationem, nulla tamen vera dissensio nullumque dissidium inter ipsas inveniri unquam potest, cum ambae ab uno eodemque immutabilis aeternaeque veritatis fonte Deo Optimo Maximo oriuntur » (S. P. Pius IX. Encyclic. 9. Nov. 1846.). His itaque sepositis subiectio rationis ac scientiae tota revocatur ad illud, quod verbum a Deo revelatum et ab Ecclesia (sive ordinaria praedicatione sive formali definitione) propositum tum ratione Dei revelantis tum ratione Ecclesiae proponentis infallibiliter verum est, et incommutabili fide credendum *aestimative super omnia* (cap. IV. §. IV. coroll. 2.); hoc igitur ipso eadem infallibilitate falsum est et eadem certitudine habendum ut falsum, ac proinde non de monstratum secundum genuinas leges cuiusvis scientiae, nec demonstrabile nec probabile, quidquid veritati ita propositae et credendae re ipsa et non solum apparenter contradicat (1).

Antevertens haec certitudo fidei *scientiam veri*, quae utique sola nomen *scientiae* meretur, non tantum non destruit aut impedit, sed etiam magnopere iuvat ac promovet.

a) Quae in revelatione continentur per se quidem etiam lumine rationis cognoscibilia, attamen magnis quandoque

(1) « Aliarum scientiarum principia vel sunt per se nota et probari non possunt, vel per aliquam rationem naturalem probantur in aliqua alia scientia. Propria autem huius scientiae (sacrae doctrinae) cognitio est, quae est per revelationem, non autem, quae est per naturalem rationem. Et ideo non pertinet ad eam probare principia aliarum scientiarum (propter diversum *obiectum formale*), sed solum indicare de eis (secundum commune *obiectum materiale*.) Quidquid enim in aliis scientiis invenitur veritati huius scientiae repugnans, totum condemnatur ut falsum » S. Th. 1. q. 1. a. 6. ad 2. (cf. Tract. de Tradit. p. 125. sq.).

impedita difficultatibus (cap. III. §. III.), ea per fidem praemonstrantur infallibiliter vera; unde fit, ut ratio ex suis principiis eadem facilius et securius intelligere ac demonstrare valeat. Quae autem revelatae veritati opponuntur, ea etiamsi quandoque magnam speciem veritatis praeseferre videantur, per fidem praecognoscuntur (ut revera sunt) falsa, hocque ipso ratio tum praemunitur ab errore, licet forte nondum intelligat, cur et quomodo sit error, tum invatur ut lumine proprio expeditius et profundius intelligat veritatem in directa oppositione contra errorem. « Quidquid autem de quibuslibet suis voluminibus his nostris litteris, id est catholicae fidei contrarium protulerint, aut aliqua etiam facultate ostendamus, aut nulla dubitatione credamus esse falsissimum » August. de Gen. ad litt. l. I. n. 41. Unde in Concilio Lateranensi Constit. cit. mandatur philosophiae magistris, « ut cum philosophorum principia aut conclusiones in quibus a recta fide deviare noscuntur, auditoribus suis legerint aut explanaverint, teneantur... omni studio huiusmodi philosophorum argumenta, cum omnia solubilia existant, pro viribus excludere atque resolvere. » Cf. S. Th. 1. q. 1. a. 8; in Boeth. Trin. prooem. q. 2. a. 3.

b) Per revelationem et fidem veritatum superrationalium non minus praemunitur ratio contra errores in scientiis etiam mere naturalibus et rationalibus; quae enim veritati licet superrationali repugnant, ea necessario simpliciter falsa sunt, neque profecto *philosophice verum esse* potest, quod *theologicè falsum* est. Deinde etiam *positivè* huiusmodi veritatum cognitio per fidem non solum mentem humanam altiori in ordine illustrat et perficit (cap. III. §. III. coroll. 2.), de qua theologica scientia nunc non loquimur; sed etiam plurimum iuvat ad ampliorem ac profundiorum scientiarum veritatum rationalium. Sicut enim in ordine ontologico gratiae dona quae sunt supra naturam, hanc non destruunt sed evehant et nobilitant; ita in ordine logico veritates superrationales non sunt omnino disparatae a rationalibus, sed cum his multiplices analogia cohaerent; atque ideo quod per fidem cognoscimus verum in superrationalibus, deducit nos ad profundiorum penetra-

tionem veri in analogis rationalibus. Ita notiones per se rationales naturae et hypostaseos, generationis, sacrificii, extensionis corporum, sensibilibus phaenomenorum ex reuelatis veritatibus multipliciter expoliri posse ac debere, saepe vidimus in Tractatibus de Trinitate, Incarnatione, Eucharistia.

Hoc quo diximus sensu (praeter efficaciam in voluntates ac mores hominum), reuelatio supernaturalis intellectualiter iuvat et promovet ipsas scientias naturales ac rationales; hocque sensu verum est, rationem humanam *historice excultam* per revelationem, proficere in scientiis etiam humanis, et omnino recte *philosophia christiana* comparatur ac multis modis praecellere ostenditur *philosophiae paganae*, nisi forte rectius haec comparatio institueretur inter *philosophiam christianorum* et *philosophiam paganorum* (1). Illud autem dictum, quo aliqui nimium delectantur, alii nimium offenduntur, *philosophiam nec christianam esse nec paganam sed tantum rationalem*, verum quidem est, si spectetur formale obiectum et principium philosophiae; sed quoad priorem sui partem verum non est, si spectentur omnia adimenta quae tum materialiter ac remote per mentis culturam tum formaliter et proxime conferunt ad veram philosophiam. Sic enim omnino datur *philosophia christiana*, non in oppositione ad *philosophiam rationalem*, sed quae ipsamet perfectiori modo *rationalis* est.

6. Ex dictis omnibus aestimari potest, quid valeat illa a quibusdam recentioribus inducta distinctio inter philosophiam, quae nunquam possit subici fidei vel auctoritati Ecclesiae, et inter philosophum singularem, « qui fortasse possit etiam suae convictioni imperare eamque subdere ex-

(1) Valor huius comparationis etiam plenius percipitur, si respiciamus philosophiam neopaganorum (baptizatorum et non baptizatorum), qui abiectis et conculcatis omnibus principis christianis, hoc ipso etiam conculcaverunt principia rationis, acenam philosophiam, quam dicunt, reddiderunt quanto strictius logice consequentem, tanto absurdius ex absurdis principiis metaphysice irrationalem, atque (ut ipsimet factentur) contrariam intellectui et rationi communi (dem gemeinen Verstande widersprechend); quae utique (ut dixit s. Thomas) « non sunt philosophiae, sed philosophiae abusus. »

ternae auctoritati » (Frohsehammer *Introduct. in phil.* p. 272.).

a) Si philosophia accipitur *obiective*, ut est (metaphysice) summa mutusque nexus veritatum rationalium, et (dialectice) complexus legum quibus scientia regitur; hoc sensu in philosophia est *mera veritas* quamvis non *tota veritas*, atque ideo nulla ibi potest esse oppositio contra veritatem et auctoritatem fidei reuelatae. « Sicut sacra doctrina fundatur super lumen fidei, ita philosophia super lumen naturale rationis. Unde impossibile est, quod ea quae sunt philosophiae, sint contraria iis, quae sunt fidei; sed deficiunt ab eis, continent tamen quasdam similitudines eorum (superrationalium) et quaedam ad ea praecambula, sicut natura praecambula est ad gratiam. Si quid autem in dictis philosophorum inveniatur contrarium fidei, hoc non est philosophiae sed magis philosophiae abusus ex defectu rationis » S. Th. in Boeth. Trin. proem. q. 2. a. 3. (Cf. S. P. Pii IX. Encyclic. 9. Nov. 1846. Tract. de Tradit. p. 125. sqq.).

b) Si philosophia sumitur *subiective*, ut mente humana investigatur, acquiritur, tenetur; hoc sensu non solum omnes veritates superrationales ab ambitu philosophiae excluduntur, quod ad priorem iam significationem philosophiae *obiective* ac per se spectatae pertinet; sed in primis ad multas veritates per se rationales philosophia seu scientia philosophica vel omnino non pertinet, vel eas assequetur imperfecte, modo incerto et solum probabiliter ex imperfectione rationis humanae. Ex eadem deinde causa, ut superius (n. 3.) declaratum est, accedere potest et frequenter accidit, ut humana ratio sibi permissa errando suscipiat tamquam principia vel tamquam conclusiones scientiae, quae revera talia non sunt; sed sunt errores contrarii infallibili veritati reuelatae, proindeque etiam contrarii veritati scientiae. Unde quum supposita fide secundum ipsam rationem et *obiectivam philosophiam* evidens sit officium gravissimum vitandi huiusmodi errores, hoc ipso iam fides et infallibilis auctoritas custodum depositi constituitur norma dirigens prae oculis habenda eo modo, quo dictum est. Non igitur solum singularis philosophus, quatenus Christianus est et manere velit,

potest fortasse (ut aiunt) se subicere auctoritati fidei; sed ex infallibilis fidei et auctoritatis atque ex fallibilis rationis et ingenii humani natura consequitur, atque adeo in ipsa *obiectiva philosophia* continetur lex et officium subordinationis pro rationali inquisitione veritatis et pro scientiis, ut excoluntur a fidelibus, qui verum revelatum tenent per fidem, et verum naturale quaerunt per rationem.

Hoc ipsum edicitur verbis summi Pontificis (litt. ad Archiepiscop. Monach. 11. Dec. 1862.). « Numquam non solum *philosopho*, verum etiam *philosophiae* licebit aut aliquid contrarium dicere iis, quae divina revelatio et Ecclesia docet, aut aliquid ex eisdem in dubium vocare, propterea quod non intelligit, aut iudicium non suscipere, quod Ecclesiae auctoritas de aliqua *philosophiae conclusionem*, quae hucusque libera erat, proferre constituit. Accedit etiam, ut idem auctor (Frohschammer) philosophiae libertatem seu potius effrenatam licentiam tam acriter, tam temere propugnet, ut minime vereatur asserere, Ecclesiam non solum non debere in philosophiam unquam animadvertere, verum etiam debere ipsius *philosophiae tolerare errores, eique relinquere, ut ipsa se corrigat* (1); ex quo venit, ut *philosophi hanc philosophiae libertatem necessario participant*, atque ita etiam ipsi ab omni lege solvantur... Ecclesia ex potestate sibi a divino suo Auctore commissa non solum ius, sed officium praesertim habet non tolerandi sed proscribendi ac damnandi omnes errores, si ita fidei integritas et animarum salus postulaverint, et *omni philosopho* qui Ecclesiae filius esse velit, ac etiam *philosophiae officium* incumbit, nihil unquam dicere contra ea, quae Ecclesia docet, et ea retractare, de quibus eos Ecclesia monnerit. Sententiam autem quae contrarium docet, omnino erroneam et ipsi fidei Ecclesiae eiusque auctoritati vel maxime iniuriosam esse edicimus et declaramus. »

(1) Vides profecto, non de *philosophia obiectivae spectata*, in qua nulli sunt nec esse possunt errores, ut evidens est et paulo ante ex s. Thoma a nobis dictum, sed de *philosophia ut subiectivae excolitur et in mente philosophorum suscipitur*, apud istum auctorem ac proinde etiam in eiusdem doctrinae condemnatione sermonem esse.

Corollarium. Sicut dantur veritates revelatae tamquam principia, secundum quae doctrinae ac propositiones eis oppositae, quae in scientiis naturalibus statuuntur vel deducuntur, iudicari possunt et ab Ecclesia authentice ac infallibiliter iudicantur; ita nihil impedit, quominus fideles etiam privati qui a scientia satis parati sint, de huiusmodi propositionibus etiam ante formale iudicium Ecclesiae scientificae et theologice iudicent secundum principia fidei. Huiusmodi iudicia theologica vel certa sunt vel solum probabilia, prout certo vel solum probabili ratione cognoscuntur haec tria: verus sensus principii revelati secundum quod iudicatur; verus sensus doctrinae quae iudicatur; realis et non solum apparens oppositio inter haec duo. Quando haec tria, ut frequenter facillimum est, vera certitudine cognoscuntur, cui numquam potest subesse falsum (supra n. 3.), profecto etiam ante directum et formale iudicium Ecclesiae obligatio est doctrinas ita repugnantes veritati fidei iam sufficienter propositae habendi non ut legitimas deductiones scientiae sed omnino ut falsas, licet ex ipsis principii scientiae forte nondum liqueat, ubi et quomodo sit erratum: « quidquid... his nostris litteris i. e. catholicae fidei contrarium protulerint, aut aliqua etiam facultate ostendamus (ex ipsa scientia) aut nulla dubitatione credamus (ex solis principii fidei) esse falsissimum. » Quod itaque Güntherus suadet (Euryst. et Heracles p. 251.), ut in hypothesis huiusmodi oppositionis inter fidem et scientiam, quemadmodum loquuntur, h. e. inter veritatem fidei et errorem in systemate scientifico, *iudicium suspendatur* sperando profectum scientiae, idem est ac suadere dubium in fide ac proinde saltem virtuale defectionem a fide; quando nempe illa tria, de quibus diximus, certo cognoscuntur. Tum enim suspensio iudicii non potest sine crimine admitti quoad veritatem principii revelati et falsitatem doctrinae oppositae, sed solum quoad rationes cur et quomodo sit oppositio, quarum elucidatio ex profectu scientiae (ut historia scientiarum ostendit) merito speratur.

At vero quamdiu illa tria quae diximus, clara non sunt, caute omnino in rebus huiusmodi obscuris et difficilibus

procedendum est, ne temere affirmando sensum aliquem in verbo Dei, qui forte nec sensus revelationis nec in se verus est, oppositiones conflagamus velut inter fidem et errorem in scientia, ubi revera non inter fidem et doctrinam indicandam est oppositio, sed fortasse inter nostram falsam opinionem et inter veritatem scientificam. De his sapientissime et gravissime monet s. Augustinus Gen. ad litt. l. I. n. 37. sqq. « In rebus obscuris atque a nostris oculis remotissimis si qua inde scripta etiam divina legerimus, quae possint salva fide qua imbuimur (salva praedicatione ecclesiastica et intellectu catholico), alias atque alias parere sententias, in nullam earum nos praecipiti affirmatione ita proiciamus, ut si forte diligentius discussa veritas eam recte labefactaverit, corrueamus; non pro sententia divinarum Scripturarum sed pro nostra ita dimicantes, ut eam velimus Scripturarum esse quae nostra est, cum potius eam quae Scripturarum est, nostram esse velle debeamus. » Ponit deinde exempla ex rebus physicis. Geneseos I. sermo est de creatione lucis, de die ac nocte ante creationem firmamenti et solis; quaeritur ergo, utrum lux corporalis creata dicatur in Scripturis ita, ut antequam sol et firmamentum existeret, dies ac noctes sibi succederent, an potius ibi agatur de luce et creaturis spiritualibus? Audi responsiones cautissimas ad hanc et huic similes quaestiones. « Esse spiritalem lucem in creatura spiritali fides nostra non dubitat (hoc nempe ex fide certo constat); esse autem lucem corporalem coelestem, aut etiam supra coelum vel ante coelum, cui succedere nox poterit, tamdiu non est contra fidem, donec veritate certissima refellatur (1). Quod si factum fuerit, non hoc habebat divina Scriptura, sed hoc senserat humana ignorantia. Si autem hoc verum esse certa ratio demonstraverit, adhuc incertum erit, utrum hoc in illis verbis sanctorum librorum scriptor sentire voluerit, an aliud aliquid non minus verum... Plerumque accidit, ut aliquid de terra, de coelo, de ceteris mundi huius elementis, de motu

(1) Nimirum si veritate certissima demonstretur esse falsum, contra fidem erit asserere id, quod falsum cognoscitur, dictum esse in divina Scriptura.

et conversione vel etiam magnitudine et intervallis siderum, de certis defectibus solis ac lunae, de circuitibus annorum et temporum, de naturis animalium... atque huiusmodi ceteris etiam non Christianus ita noverit, ut certissima ratione vel experientia teneat. Turpe est autem nimis et perniciosum ac maxime cavendum, ut Christianum de his rebus quasi secundum christianas litteras loquentem ita delirare quilibet infidelis audiat, ut quemadmodum dicitur, toto coelo errare conspiciens risum tenere vix possit... Quid enim molestiae tristitiaeque ingerant prudentibus fratribus temerarii praesumptores, satis dici non potest, cum si quando de prava et falsa opinione sua reprehendi et convinci coeperint ab eis, qui nostrorum librorum auctoritate non tenentur, ad defendendum id quod levissima temeritate et apertissima falsitate dixerunt, eosdem libros sanctos, unde id probent, proferre conantur... non intelligentes neque quae loquuntur, neque de quibus affirmant. » Haec certe monita prae oculis habuerunt prudentes illi theologi, de quibus diximus in Tract. de Traditione (p. 150. 151. in nota).

II. De usu ac subordinatione scientiarum in ipsa explicatione doctrinae fidei.

1. Aliud est loqui de relatione ac subordinatione *rationis ad fidem*, et aliud loqui de usu ac subordinatione *scientiarum in explicatione doctrinae fidei*, seu in *sacra theologia*. De priori in tota hac tractatione satis diximus. « Credere non possemus, nisi rationales animas haberemus. » Ratio enim ipsa, seu anima quatenus rationalis est, elevata et confortata per gratiam credit veritates revelatas propter auctoritatem Dei revelantis. Unde fide explicita, quae sit virtus et fides divina, credere nemo potest, quin haec tria cognoscat: a) infallibilem veracitatem Dei; b) factum revelationis divinae; c) quae sint veritates revelatae, eoque ipso quis sit sensus veritatis credendae. Aliqua nempe analogica et saltem confusa notitia sensus verbi Dei necessario requiritur ad explicitam fidem; neque enim sonus verbo-

rum, sed sensus proponitur credendus (1). Verum ut fides eiusque firmitas sit, *sicut oportet*, supernaturalis nempe ac proportionata tum fini tum obiecto formali, necessaria est voluntatis et intellectus elevatio per gratiam. Rationis igitur usus fidem (actuaalem) praecedat, et ad eam hominem ope revelationis et gratiae conducit (Propos. 3. s. Congreg. Indic. 1855.).

Iam vero harum rerum cognitio, quantum opus est ad simplicem fidem, qua fiunt Christiani, in oeconomia a Christo instituta per se non praesupponit nec postulat naturalem mentis culturam per scientias humanas. Sicut enim praedicatio apostolica non est « in persuasibilibus humanae sapientiae verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis » (δυνάμειος); ita et « fides non est in sapientia hominum, sed in virtute Dei » 1. Cor. II. 4. 5. (Confer supra cap. V. §. II.).

Attamen triplex illa cognitio quae iam ipsam fidem comitatur et in fide explicita includitur, potest et ad explanationem ac defensionem ipsius revelationis debet in Ecclesia Dei excoli ad distinctiorem et ampliorem scientiam fidei, quae est *sacra theologia* (vide Tract. de Deo Prolegomen. §§. II. III.). Haec scientia tum secundum *obiectum formale* tum secundum *obiectum materiale* fidem supponit eique tota ininititur, quoniam omnes veritates considerat, quatenus a Deo nobis revelatae sunt aut cum revelatis connectuntur, nec nisi sub hac ratione est *scientia proprii nominis et theologia sacra* (Tract. de Deo I. c. §. I.). Sicut vero fides ipsa (actualis) sine usu rationis et sine triplici illa, de qua diximus, partim praeambula partim fundamentali cognitione esse non potest; ita mens humana ad excolendam *scientiam sacram* indiget subsidio multiplicium scientiarum naturalium et rationalium (cf. de Tradit. th. XXV. n. II.). Potest igitur doctrina revelata seu, ut s. Thomas loqui solet, doctrina sacra spectari tripliciter:

(1) « Ne putemus quasi consecratis sonis ita muniri veritatem, tamquam Deus nobis quemadmodum ipsam rem, sic verba quae propter illam sunt dicenda, commendat » s. Aug. de consens. evangel. I. II. c. 66; s. Hieron. in Gal. I. 11. 12. (T. VII. p. 386). Cf. August. in Ps. 118. serm. 18. n. 3.

obiective et in ratione veri revelati; quatenus *fide creditur*; quatenus *fides quaerit intellectum*. Primo et secundo modo si spectetur, non requiritur, tertio modo requiritur subsidium scientiarum naturalium. Licet enim vera revelata in se ipsis sint maxime intelligibilia, nobis tamen intelligibilia non sunt nisi *secundum modum nostrum*. Hoc ipsum est, quod ait s. Thomas I. q. 1. a. 5. ad. 2. « Haec scientia accipere potest aliquid a philosophicis disciplinis, non quod ex necessitate eis indigeat, sed ad maiorem manifestationem eorum, quae in hac scientia traduntur. Non enim accipit sua principia ab aliis scientiis, sed immediate a Deo per revelationem. Et ideo non accipit ab aliis scientiis tamquam a superioribus, sed utitur eis tamquam inferioribus et ancillis; sicut architectonicae utuntur subministrantibus, et civilis militari. Et hoc ipsum quod sic utitur eis, non est propter defectum vel insufficientiam eius (obiective spectatae), sed propter defectum intellectus nostri, qui ex his quae per naturalem rationem, ex qua procedunt aliae scientiae, cognoscuntur, facilius manuducitur in ea, quae sunt supra rationem, quae in hac scientia traduntur » (1). Verum haec ampliori aliqua indigent explicatione, ut quae sit habitudo ac subordinatio scientiarum naturalium ac rationalium ad theologiam, distinctius intelligatur.

2. Scopus ad quem aliae scientiae in sacra theologia in usum veniunt, non est ut veritates sub ea formali ratione, quatenus demonstrantur ratione et naturalibus praesidiis in aliis scientiis, assumantur et habeantur tamquam obiectum proprium theologiae. Hoc modo theologia subordinata esset aliis scientiis; seu potius haec ex ipso suo obiecto formali esset philosophia, non autem *theologia fidei*. Scopus ad quem per scientias alias tenditur in theologia, supposita fide est « amplior manifestatio eorum, quae in doctrina sacra traduntur; » adeoque *non intellectus quaerit fidem*,

(1) Non dicit Angelicus, quod Dr. Kuhn (Introduct in Dogmatic. p. 268-282.) ei attribuit, ipsam scientiam speculativam theologiae esse immediate a Deo infusam, et ideo non egere subsidio philosophiae; sed potius dicit contrarium.

quae praesupponitur in sua supernaturali certitudine ac firmitate; *sed fides quaerit intellectum.*

a) Illa « amplior manifestatio » considerari potest in cognitione facti revelationis, ac proinde motorum credibilitatis in tota historia supernaturalis providentiae ac revelationum Dei; pariterque in cognitione modi, quo revelatum Dei verbum ad nos pervenit ac perpetuo intemperatum conservatur (in Scriptura ac Traditione per ministerium Ecclesiae divinitus institutae); ac proinde in cognitione fundamentorum, fontium, et regularum fidei, ex quorum omnium scientifica demonstratione constituitur *theologia apologetica.*

b) Spectanda est « amplior manifestatio » per intellectio- nem et demonstrationem, *quae veritates* sive theoreticae sive practicae et *quomodo* contineantur in verbo Dei, prout in Scriptura ac Traditione conservatur et ab Ecclesia proponitur. Scientia haec, *quid et quomodo* in verbo Dei contineatur, est *theologia dogmatica (et moralis)*, quae dici solet *positiva.*

c) Porro « amplior manifestatio » dogmatum secundum intimam eorum rationem (quantum intellectus fide illustratus per speculum et in aenigmate cognoscere potest), perficitur per *theologiam speculativam.* Potest enim intellectus fide illustratus etiam superrationalia per notiones rationales analogice, seu (ut s. Thomas loquitur) secundum similitudinem cognoscere, *quid sint*; eorum mutuum nexum, unius veritatis ab altera consecutionem, unius cum altera convenientiam, atque aliquam cum ipsis veritatibus rationalibus congruentiam perspicere. « Ratio manuducta per fidem crescit in hoc, ut ipsa credibilia plenius comprehendat; et tunc ipsa quodammodo intelligit, unde dicitur Is. VII. 9. secundum aliam litteram (LXX): nisi crederitis, non intelligetis » S. Th. prolog. ad II. sentent. q. 1. a. 3. sol. 3.

d) Cum his omnibus denique cohaeret, et in eis includitur *theologia polemica* ad defensionem doctrinae revelatae adversus errores contrarios, sive ii versentur circa ipsos fontes doctrinae ex perversione fundamentorum fidei, sive circa singula dogmata ex falsa interpretatione verbi

Dei, sive circa verum intellectum eorundem ex abusu philosophiae.

Iam ad haec omnia rite praestanda non modo opportunum sed intra certos limites omnino necessarium subsidium repeti ex omnibus fere scientiis naturalibus et rationalibus per se evidens est. Critica, philologia, hermeneutica, scientiae historicae, maxime vero sana philosophia ubique fere in usum veniunt (1); quod si in prioribus illis defectus propriae scientiae a theologo aliquatenus mentalibus oculis aliorum eruditorum potest suppleri, in philosophia non potest.

3. Quoniam veritates credendae non ab his rationalibus scientiis desumuntur, sed immediate a Deo manifestantur; scientiae autem se habent velut subsidia ac instrumenta ad distinctiorem aliquam intelligentiam earundem veritatum, ideo theologia « non accipit ab aliis scientiis tamquam a superioribus, sed utitur eis tamquam inferioribus et ancillis » (2). Scientiarum subordinatio sub fidem in earum ap-

(1) « Etiam philosophia e longinquo (πορρωθεν) opem fert assecutioni veritatis variis notionibus tendens ad nostram scientiam (christianam), quae proxime (προσκειως) apprehendit veritatem; sed opem fert ei, qui studet ratione apprehendere sapientiam (λογικος ἀνακτεσθαι γνωστικος)... A Deo enim docti sumus, qui litteras vere sacras a Filio Dei didicimus... Si propter litigiosos distinctius loquendum est, dicemus philosophiam, ut quae in indaganda veritate versatur, esse concessam et adiutricem comprehendendae veritatis, ac fatebimur eam esse disciplinam praevidiam hominis gnostici (theologi) προκαθιεναν του γνωστικου... non ita tamen, ac si sine philosophia esse non posset nostra veritatis apprehensio (per fidem), cum vix non omnes sine cyclo disciplinarum et sine philosophia graeca, aliqui etiam sine litteris omnino... susceperimus fidei doctrinam de Deo, eruditi sapientia per se efficaci (ζητουσγγ σοφια παραδιδουμενοι)... Est quidem per se perfecta et nullius indiga Salvatoris doctrina, cum sit Dei virtus et sapientia. Accedens autem graeca philosophia non veritatem facit potentiorem, sed debilem adversus eam facit sophisticam argumentationem, et propulsans dolosa adversus veritatem insidias dicta est vineae apta sepes ac vallum » (πραγμας δικαιοσ και θεηκος του εμπλουκος) Clem. Alex. Strom. I. p. 318. 319.

(2) De re ipsa, quomodo naturales scientiae sint ancillae theologiae, agimus toto hoc capite; nomen vero ac modum loquendi scholastici mutati sunt ex Patribus, qui Saram dominant et Agar ancillam dicent allegoriam esse relationis inter theologiam et philosophiam. Clem. Alex. strom. I. p. 2. 84; Gregor. Naz. (vel Amphiloehius) carm. 8. ad Seleuc.

plicatione ad theologiam dupliciter spectari debet, *finaliter* tamquam mediorum ad finem superiorem, et *formaliter* in ratione scientiae dirigendae a fide tamquam norma.

a) Sicut inter omnia entia subordinatio est pro fine inferiore vel superiore, ad quem singula ex sua natura diriguntur; ita et in ordine cognitionis inter scientias, quae obiectum aliquo modo commune habent, hierarchia quaedam est et subiectio unius ad alteram, prout finem immediatum habent inferiorem vel superiorem. Ex hoc principio s. Thomas id, quod dicimus de subordinatione scientiarum ad *theologiam fidei*, ita declarat. « Omnes qui recte senserunt, posuerunt finem humanae vitae Dei contemplationem. Contemplatio autem Dei est dupliciter, una per creaturas quae imperfecta est (quia procedit ex effectibus non proportionatis ad cognitionem causae, ut in se est), in qua contemplatione philosophus (Ethic. X. 9.) felicitatem contemplativam posuit, quae tamen est felicitas viae; et ad hanc ordinatur tota cognitio philosophica, quae ex rationibus creaturarum procedit. Est alia Dei contemplatio, qua videtur immediate per suam essentiam; et haec perfecta est, quae erit in patria, et est homini possibilis secundum fidei suppositionem. Unde oportet, ut ea quae sunt ad finem, proportionentur fini, quatenus homo manuducatur ad illam contemplationem (in patria) in statu viae per cognitionem non a creaturis sumptam, sed immediate ex divino lumine inspiratam (obiective per revelationem, subiective per fidem supernaturalem), et haec est doctrina theologiae. Ex hoc possumus habere duas conclusiones: una est, quod ista scientia (fidei) imperat omnibus aliis scientiis tamquam principalis; alia est, quod ipsa utitur in obsequium sui omnibus aliis scientiis quasi vassallis (1); sicut patet in omnibus artibus ordinatis, al. carm. 125. v. 240. sqq.; Hieronym. ep. 70. al. 84. n. 2. ad Magnum; Damascen. dialectic. c. 1. T. I. p. 8. cf. Philo de congressu eruditionis quaerendae causa p. 340. ed. 1613.

(1) Nostra aetate ex perversione finis hominis consecuta est necessario etiam inversio ordinis inter scientias. Primum locum obtinent illae, quae circa materiam versantur. Istae tamquam norma imperant omnibus aliis scientiis, ipsi etiam philosophiae, omnesque alias in servitute mancipare conantur.

quarum finis unius est sub fine alterius, sicut finis pigmentariae artis, qui est confectio medicinarum, ordinatae ad finem medicae, qui est sanitas; unde medicus imperat pigmentario, et utitur pigmentis ab ipso factis ad finem suum. Ita cum finis totius philosophiae sit infra finem theologiae et ordinatus ad ipsum, theologia debet omnibus aliis scientiis imperare (cf. §. I. huius capituli), et uti his, quae in eis traduntur » (1) S. Th. in 1. sent. prolog. a. 1.

b) In inquisitione et scientia theologiae, ut dictum est (n. 2.), tamquam fundamentum supponitur fides eiusque supernaturalis firmitas, ac proinde etiam supponitur supernaturalis cognitio iam inclusa in ipsa fide, tum nempe Dei revelantis seu existentiae revelationis divinae, tum sensus veritatum revelatarum, in quo ab Ecclesia catholica proponuntur. Haec cognitio ante omnem inquisitionem scientificam eandem certitudinem ac firmitatem supernaturalem habet sicut ipsa fides, quae cum complicita est. Sicut ergo in scientiis naturalibus et rationalibus praevertitur cognitio principiorum et veritatum quarundam, quae per scientiam subsequentem intelligi quidem distinctius et explicari amplius, nunquam autem labefactari possunt, sed imo sunt norma totius scientiae subsequentis adeo, ut haec illis immitatur, et quidquid illis adversatur, verum esse nequeat; simili omnino ratione fides atque in ea inclusa cognitio veritatum praecedit scientiam theologicam, atque illae ipsae veritates per fidem supernaturalem firmitate apprehensae ac creditae principia sunt, quibus innititur et quibus tamquam normis regitur tota scientia theologiae (2). « Haec scientia

(1) « Quemadmodum liberales disciplinae (τα ἑγκλίια μὲθρηματα) inserviunt philosophiae, quae est ipsarum domina; ita etiam ipsa philosophia inservit ad parandam sapientiam (theologicam).... Est enim sapientia domina philosophiae, sicut haec domina est propaedeuticarum disciplinarum » (της προπαιδευτικῆς) Clam. Alex. Strom. I. p. 284. cf. Origen. ep. ad Gregor. n. 5. T. I. p. 20; Gregor. Naz. (vel Amphiloehus) ad Seleuc. carm. 8. v. 240. sqq.

(2) « Fides est compendiosa eorum quae necessaria sunt, cognitio; sapientia (γνῶσις) autem est firma et stabilis demonstratio eorum, quae per fidem assumpta sunt: sapientia per doctrinam Domini super fidem aedificatur » (ἡ γνῶσις δια τῆς κυριακῆς διδασκαλίας ἐποικοδομοῦμενη ἐπὶ πί-

accipit sua principia immediate a Deo per revelationem. » Hinc ea quae tractantur in aliis scientiis, non sunt principia ac normae, quibus accommodentur veritates fidei; sed tamquam subsidium assumuntur ad illas in eo sensu, quo ab Ecclesia proponuntur, distinctius intellectu nostro apprehendendas et copiosius defendendas. Propterea ille ipse sensus dogmatum fide apprehensus et creditus in applicatione eorum, quae ex aliis scientiis assumuntur ad theologiam, praeclucet tamquam « stella directrix », ut ad intelligentiam ac probationem illius sensus accommodentur, et ubi opus est, secundum illum expoliantur aut etiam corrigantur (cf. de Tradit. th. XXV. n. III.).

Sicut igitur intellectus « ope revelationis et gratiae ad fidem conducit » (Propos. s. Congreg. Indic. 1840. 1855); ita fides quaerit intellectum. Qua quidem rationis per revelationem, scientiae per fidem velut consecratione regitur et sustentatur sacra doctrina seu theologia, quam ss. Patres et catholici doctores tum verbis tum multo magis exemplo suo commendaverunt, et ad magnum Ecclesiae fructum tot fidei ac sapientiae monumentis illustrarunt. Quomodo haec intelligentia quaerenda sit, s. Augustinus prudentissime monet tota epistola 120. ad Consentium, quae potest dici tractatus de relatione fidei ac scientiae theologicae. « Absit ut ideo credamus, ne rationem accipiamus sive quaeramus; cum etiam credere non possemus, nisi ratio-

στι) Clem. Alex. Strom. VII. p. 732. cf. p. 757. « Sapientia fidelis, et fides sapiens est divina quadam consecratione mutua » πιστις τὸν νοῦν ἢ γνῶσις, γνῶσις δὲ ἢ πιστις; οὗτοι τινὲς ἀκολουθεῖ τὴν καὶ ἀντακολουθεῖ γινεσθαι. Id. Strom. II. p. 365. cf. Anonym. in Ps. 115. n. 1. (inter Opp. s. Basilii T. I. p. 471.). « Quamvis nisi aliquid intelligat, nemo possit credere in Deum (vide supra cap. III. §. I.), tamen ipsa fide qua credit, sanatur, ut intelligat ampliora. Alia sunt enim (praecognita et praesupposita ante fidem), quae nisi intelligamus, non credimus; et alia sunt, quae nisi credamus, non intelligimus... Nisi essent aliqua, quae intelligere non possumus, nisi ante credamus, propheta non diceret; nisi crederetis, non intelligetis (Is. VII. 9. LXX.). Proficit ergo noster intellectus ad intelligenda quae credat, et fides proficit ad credenda quae intelligat; et eadem ipsa ut magis magisque intelligantur, in ipso intellectu proficit mens. Sed hoc non fit propriis tamquam naturalibus viribus, sed Deo invante atque donante » August. in Ps. 118. serm. 18. n. 3.

nales animas haberemus. Ut ergo in quibusdam rebus ad doctrinam salutarem pertinentibus quas ratione nondum percipere valemus, sed aliquando valebimus, fides praecedat rationem, qua cor mundetur, ut magnae rationis capiat et perferat lucem, hoc utique rationis est. Et ideo rationaliter dictum est per prophetam: nisi crederitis, non intelligetis (Is. VII. 9. LXX.). Si autem iam fidelis rationem poscat, ut quod credit, intelligat, capacitas eius intuenda est, ut secundum eam ratione reddita sumat fidei suae quantum potest, intelligentiam; maiorem, si plus capit, minorem, si minus; dum tamen quousque ad plenitudinem cognitionis perfectionemque (in visione beata) perveniat, ab itinere fidei non recedat... Iam ergo si fideles sumus, ad fidei viam pervenimus, quam si non dimiserimus, non solum ad tantam intelligentiam rerum incorporarum et incommutabilium, quanta in hac vita capi non ab omnibus potest, verum etiam ad summitatem contemplationis, quam dicit Apostolus *facie ad faciem*, sine dubitatione pervenimus... Haec dixerim, ut fidem tuam ad amorem intelligentiae cohorter, ad quam ratio vera perducit, et cui fides animum praeparat » August. l. c. n. 3-6. De hac eadem subiectione rationis ad primam veritatem revelantem ac revelatam, scientiae ad fidem loquitur s. Anselmus paucis multa complectens. « Non tento Domine penetrare altitudinem tuam, quia nullatenus comparo illi intellectum meum; sed desidero aliquatenus intelligere veritatem tuam, quam credit et amat cor meum. Neque enim quaero intelligere, ut credam; sed credo, ut intelligam; nam et hoc credo, quia nisi credero, non intelligam » Anselm. Proslog. c. 1. Hoc modo sacrum Concilium Vaticanum cap. 4. Constit. de Fide, cui tota haec nostra expositio immititur, desiderat ac verbis Vincentii Lirinensis (Common. n. 28.) filiis Ecclesiae commendat, ut « crescat et multum vehementerque proficiat tam singulorum quam omnium, tam unius hominis quam totius Ecclesiae, aetatum ac saeculorum gradibus, intelligentia, scientia, sapientia; sed in suo dumtaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eademque sententia. »